

Jørgen Bonde Jensen:
POLITIKEN OG KRIGSPOLITIKKEN
Et læserbrev
Babette 2007
308 s., Kr. 275,-.

MILITARISME ELLER DEMOKRATI

Hvorfor det er nødvendigt at genpolitisere politikken

Jørgen Bonde Jensen (JBJ) udgav i efteråret 2007 en bemærkelsesværdig bog: *Politiken og krigspolitikken. Et læserbrev*. Det er en bog der handler om hvordan Danmark er blevet en krigsførende nation med en mission, og hvordan dét har kunnet ske stort set uden nogen egentlig politisk opposition og understøttet af en kritikløs, ja følgagtig offentlig presse (aviser og TV). Det er en bog der er radikal i den klassiske betydning af ordet idet den går til politikens rødder og dermed også til det der konstituerer moderne politik: skillelinjen mellem venstre og højre. Hvor går denne skillelinje i dag? Der hvor Viggo Hørup for omkring 125 år siden trak den: mellem demokrati og militarisme. (Politiken blev grundlagt 1884.) Bogen har flere mottoer, det første er netop et citat af Hørup: "De skal hade og afsky Militarismen som Deres Lands Fordærvelse, som Frihedens Undertrykkelse, som Demokratiets Dødsfjende; De skal frygte den, som man frygter sin mægtigste og graadigste Fjende" (s. 5). Demokrati og frihed vs. militarisme. Så enkelt.

MILITARISME: SKILLELINJEN MELLEM VENSTRE OG HØJRE

Så enkelt. Men at den centrale skillelinje mellem venstre og højre går mellem demokrati og frihed på den ene side og militaris-

me på den anden side, og at disse forhold står i en uforsonlig modsætning til hinanden, er ikke nogen selvfølge i dag. Mildest talt. Den danske krigspolitik er et udtryk for det modsatte: ideen om at demokrati kan indføres med militær magt.

"Demokratisk imperialism" kalder Tøger Seidenfaden det. Frihed, demokrati og militarisme indgår i én konstellation, står netop ikke nødvendigvis i modsætning til hinanden. Det er en nykonservativ position som ubesværet spiller sammen med nyliberalismen. Hvis militarisme for denne position markerer en skillelinje mellem højre og venstre, så er det i form af villigheden (hos højre) til at bruge den nødvendige magt – i modsætning til de venstreorienterede fredsvenners naive eller upatriotiske pacifisme. Men militarismen som sådan nedtones i betydning. Man vedkender sig slet ikke den faktiske militarisme man praktiserer. Det danske militær fører ikke krig, men er på fredsskabende missioner, man foretager ikke militære invasioner og besættelser, men humanitære interventioner, og skulle det danske samfund, vores demokrati, være militaristisk? Det er vist lidt overspændt.

Heller ikke på venstrefløjten er det imidlertid en selvfølge at forholdet til militarismen skulle betegne den afgørende skillelinje mellem højre og venstre. Hørup talte

Essay-anmeldelse af Birger Steen Nielsen

om ”de to store Modsætninger, som alene og med Rette deler vort Folk, det militaristiske og det borgerlige Princip” (s. 14). ”Det borgerlige princip” – det er *forfatningens*, altså retssamfundets princip, den myndige samfundsborgers perspektiv. Men er *det sociale*: retfærdighed, lighed ikke snarere venstrefløjens princip? Ikke snarere. Det er bestemmelser der (sammen med andre) nødvendigvis må komme til når vi vil fastlægge hvad det er der skiller højre og venstre. Men de kan ikke sættes over fred. Arbejderbevægelsen var i sin oprindelse netop også kendetegnet ved en stærk antimilitarisme. Man vidste: i en krigsførende (eller *mobiliseret*) nation undergraves demokratiet og friheden i nationen selv. Fred og ret, også retfærdighed, er hinandens forudsætninger. Militarismen forgifter det åndelige og politiske klima, gøder jordbunden for principløshedens politik: den stærkes ret, at det er legitimt at tage sig selv til rette – hvis blot man kan slippe af sted med det. Det handler om at mål og midler hænger sammen, i politik som i livets andre forhold. Intet er så demoraliserende for netop også en *social orientering* som accepten af militarisme. Så vi må igen lære at frygte militarismen – og ikke blot i dens mest åbenlyse former, men i dens mange afledte former og forgreninger.

ET LÆSERBREV

Det er dette JBJ's bog handler om hvis jeg skal skære ind til benet: At militarismen i dag – i stigende grad – (igen) gennemtrænger samfundet. At krigspolitikken udadtil modsvarer en undergravning af (betingelserne for) demokrati og frihed indadtil. Og at skillelinjen mellem venstre og højre må trækkes her, ja at der overhovedet *skal* trækkes en skillelinje mellem venstre og højre (hvad der jo heller ikke er nogen selvfølge i dag) hvis de forgiftede forhold skal overvindes. Mediet for det er den offentlige debat. I den offentlige debat tæller argumentet, her kan og skal alle væsentlige samfundsmæssige forhold – vores fælles livsanliggender – stilles til diskussion. Skulle man mene. Det mente Hørup, og det var meningen med Politiken. Derfor er der gode grunde til at JBJ har givet sin bog form af et læserbrev – til Politiken må man formode. I hvert fald *om* Politiken (bl.a.).

Et usædvanligt læserbrev er der godt nok tale om: en bog på 308 sider. Koketteri? Nej, det må ses som en principiel gestus. Læserbrevsskribenten er en ydmyg, men central figur i den offentlige debat. Tendensen i de moderne massemedier er nivellerende: at vi reduceres til (masse-)publikum. Medier og publikum skaber til-

WE GOT HIM!

Som vi alle ved, vi har nemlig utallige gange fået det fortalt og vist, blev Saddam Hussein fanget af amerikanerne i december 2003. Fremvisningen af den ynkelige diktator, skræmt og fej (havde han ikke gemt sig i en jordhule?), matchede den triumferende fortælling om tilfangetagelsen. Jørgen Bonde Jensen skriver: "Amerikas statholder i Irak, Paul Bremer, ledsagede billeder af den uoplejede diktator med den triumferende bemærkning 'We got him!' Det kunne vi se. Hvorfor sætter sådan en tilsyneladende intetsigende bemærkning sig fast i erindringen? Måske fordi den alligevel siger noget – ikke bare om den der siger den, hans mangel på kultur, hans pronominale begrebsverden (os, ham) og verbale nødtørftighed, men også – som billedtekst – om billederne, han viser frem. Tekst og billede identificerer sig med hinanden, teksten viser billedet af diktatoren med åben mund i amerikanernes gummibehandskede hænder som han altid har været i amerikanernes fortolkning af ham, en stakkel der tog fejl af sin egen formåen. Han der prøvede at vise tænder, må finde sig i at blive kigget på tænderne som var han et dyr. Det er hvad han er, se selv. Billederne balancerer mellem klinisk videnskabelig omsorg for fangen i ens varetægt og afmytologiserende hån. We got him! Vi = civilisation, han = en dum krikke, fik = ram på." (s. 45-46) – Tekst og billede identificerer sig med hinanden. Læg mærke til den formulering. Den peger i et alment perspektiv på en gennemtrængende underminering af den offentlige debat og dermed af den politiske kultur. Den virkelighed vi informeres om, stilles ikke til diskussion, men vises frem som en fakticitet der er sit eget budskab – og netop ikke bare af Paul Bremer, men også af journalister(ne) i aviser og fjernsyn. Det er reklamens ikonografi. Vi opfordres ikke til at danne os vores egen mening, men inviteres til en identifikatorisk (af)læsning. Meddelelsen er et signal (som man jo også i stigende grad benævner politiske budskaber) som vi kan, nej: skal reagere på og indstille os efter. Det gør vi nok klogt i hvis vi ikke vil ende som "ham".

sammen ingen virkelig offentlighed; det kræver læsere (eller tilskuer, lyttere) der tænker selv og ind imellem også ytrer sig – offentligt. I 1898 talte Hørup om en "taleforfatning" og sagde: "Det er Ordet, der tager Kongestolen i Arv fra Absolutismen, hvor det var En, der talte, og hvor de Andre hørte efter uden at mukke eller mæle. Fra nu af er det ikke blot Ret, men Pligt for hver eneste Mand at tænke og tale." (s. 205) I dag, over 100 år senere, i en epoke hvor det er "kampen mod terror" der, primært defineret af USA, konstituerer en ny form for totalitarisme, er dette så aktuelt som nogensinde. Og ligesom "kampen mod terror" er global, så er perspektivet i en mod-offentlighed det også. Det markeres i et andet af bogens mottoer, et citat fra 2004 af Noam Chomsky: " – vores planet har to supermagter: USA og verdensopinionen. Sidstnævntes potentiale er overvældende, mener jeg." (s. 5) Det er det JBJ satser på. Der er al grund til at skrive og tale: ytre sig. "Magten" er ikke en monolit, urørlig. Magtinteresserne er tvunget til at legitimeres sig for vi lever i en tid "hvor anseelse ikke bare er knyttet til ens

stilling, men til ens stillingtagen, til det man gør, fordi flere og flere ser mere og mere af det der sker, an, mens det sker, og gør det i kraft af socialiseringens og de moderne kommunikationsmidlers udbredelse.” (s. 48-49)

JBJ ser tingene an. Han rekonstruerer i sin bog forløbet der førte frem til invasionen i Irak og forløbet af selve invasionen, først og fremmest som den er blevet begrundet og diskuteret i den offentlige debat med omdrejningspunkt i Politikens dækning. Her, i JBJ's bog, er det hele noteret, holdt fast. Bogen er et stykke kollektiv hukommelse om det som vil vise sig at være en af de helt afgørende situationer i nyere dansk politik. Ubønhørligt fastholder den alle løgnene, bortforklaringerne, fortielserne, argumentationsskreddene, den konsekvente mangel på vilje til at indrømme noget som helst. Skræmmende at (gen-)læse det i denne koncentrerede form. Gennem et detaljeret, ofte subtilt analytisk erindringsarbejde fremkalder JBJ for os et billede af den danske politiske offentligheds selvdestruktion. Med rette skriver Hans Erik Avlund Frandsen i sin grundige anmeldelse på www.modkraft.dk at bogen burde ”ligge i stabler på alle Christiansborgs partikontorer, på avisredaktionerne og på alle landets lærerværelser”.

Når Politiken sættes i centrum, er det jo ikke fordi den var den mest følgagtige. Tværtimod var den – sammen med Information – vel det medie der gav mest omfattende plads til tvivl og kritik i forhold til krigen. Og Politiken er jo – også i egen selvforståelse – arvtager til Hørups avis. Derfor træder nedsmeltningen af den danske kritiske offentlighed så meget mere tydeligt frem i JBJ's knivskarpe analyser af avisens slingrende argumentationer og stillingtagen – end hvis det havde været Jyllands-Posten eller Berlingske Tidende. Der er et kontinuum mellem regeringens (og hovedparten af oppositionens) argumentation for krigsdeltagelsen, Danmarks tilslutning til ”koalitionen af villige”, og Politikens ledsagende refleksioner og stillingtagen. Magtarrogance og irrationalitet viser sig i at sproget momentvis bryder sammen så man må spørge: Hvad er det

(dog) de siger? Det er pinagtigt – og pinagtigt må det have været for Politiken (Seidenfaden), for reaktionen på JBJ's læserbrev har været tavshed, ingen anmeldelse, ingen kommentarer, intet svar.

Jeg vil i min diskussion af bogen beskæftige mig med to af dens temaer som jeg vil kalde: ”Militarismen og den ekstreme midte”, det er spørgsmålet om hvordan man kan forstå den for tiden dominerende politiske konstellation herhjemme, og ”Formløshed som opløsning af den politiske kultur” og svaret herpå: nødvendigheden af at genpolitisere politikken. Ved siden af det giver jeg et indblik i nogle af bogens analyser i form af fire ”spots”. I den omtalte anmeldelse af Avlund Frandsen kan man følge andre diskussionslinjer.

MILITARISMEN OG DEN EKSTREME MIDTE

Omdrejningspunktet for JBJ's overvejelser er altså den bitre kendsgerning at vi i dag er borgere i en nation der ikke blot er aktivt krigsførende, men er det på et grundlag der repræsenterer et brud med FN og folkeretten. Vi er ikke blot ”i krig”, men vores regering og et flertal i Folketinget har gjort os til deltager i ”forebyggende angrebskrige” som en del af USA's ”koalition af villige”. Det er ikke noget de ansvarlige politikere gør noget forsøg på benægte eller tilsløre, men nok løbende at legitimere. Faktisk er det en pointe, at man åbent vedstår sig en sådan militaristisk politik. Stolt føres den frem som et brud med forgange tiders ynkelige *appeasement*-politik: samarbejdspolitikken under besættelsen, den upatriotiske antiamerikanisme (68!), fodnotepolitikken i 80'erne m.v. – alt sammen stiliseres det behændigt som en sammenflydende negativ-baggrund for Foghs aktivistiske udenrigspolitik som oven i købet reklamerer *moralen* på sin side. Det er Fogh selv der svinger taktstokken, men også herhjemme er der et kor af villige.

Når man spørger: hvordan har det kunnet komme så vidt? – så ligger et første svar gemt i dette forhold: der er ingen væsentlig politisk (og mediemæssig) opposition til Foghs militaristiske politik. Jo, vi

ved der var store demonstrationer mod Irak-krigen, og i vigtige oppositionspartier som Socialdemokraterne og De radikale og SF var der også kritik (mere eller mindre markant) der først og fremmest centrerede sig om krigens manglende FN-forankring (og spørgsmålet om masseødelæggelsesvåben). Men mod Bush-administrationens missionske ide om "forebyggende krige" som frontlinjen i krigen mod terror og mod selve militarismen var der ingen væsentlig principiel modstand. 9/11 2001 er naturligvis det centrum hvorfra denne lammelse af oppositionen udgår. Fra dette tidspunkt er der "dem og os", er du for eller imod terror?

Men det rækker faktisk længere tilbage. JBJ henviser til at krigsbeslutningen i 2003 netop i sin illegalitet blot ligger i forlængelse af tilslutningen til amerikanernes og briternes bombninger af Irak i 90'erne og bombardementerne af Serbien i slutningen af 90'erne. Her blev den "aktivistiske udenrigspolitik" faktisk grundlagt: "Derfor har vi i Danmark ikke haft nogen politisk opposition af vægt mod den nuværende højrekoalitions krigspolitik. Som Preben Wilhjelm bemærker, har principløsheden sin pris. Socialdemokratiet og Det radikale Venstre har i årene efter 2003 siddet som gidsler for en politik de måske nok ikke kan lide men selv har stået fadder til." (s. 36) I forlængelse heraf er der fuld tilslutning til krigen i Afghanistan (med dens FN-mandat), selv om man i oppositionen gerne så at der blev lagt lidt mere vægt på den humanitære side af krigsindsatsen!

SEJRSBILLEDER

Dette er Bagdads Fald. Krigen er vundet. Hele billedet, iscenesættelsen, som var det et tilfældigt (turist-)snapshot, nu er det os der sidder her, er i sig selv en sejrsgestus, truende i al sin uformelle djærvhed, der er ingen der skal komme og sige noget her, der er ikke noget at komme efter. Jørgen Bonde Jensen kommenterer: "Billedets titel kunne være: 'Amerika sætter sig i chefstolen'. Ikke på tronstolen. For det de amerikanske gutter bringer ind i de stive omgivelser er ikke bare ødelæggelse; den baner blot vej for det afgørende: den afslappede atmosfære der ledsager bruddet med alle konventioner og er billede ikke bare på krigen, dens forhistorie og dens forløb, men på dens resultat, dens udbytte: det amerikanske herredømme, der forudsætter sin egen modsætning og derfor har frihed som bannermærke. Alle tre danske overregionale aviser faldt for billedet af Bagdads Fald. I Sverige gjorde Dagens Nyheter ikke. Dér bragte man et billede, der var lidt anderledes; det var også fra et af Saddam Husseins paladser (det samme måske), et billede af en større sal. Det rummede for så vidt det samme, et bomberamt gemak og en repræsentant for sejrherren, men forholdet mellem sejrherre og ødelæggelser er omvendt. På billedet i DN er det ødelæggelserne der træder frem og sejrherren der bliver en detalje i dem. Der fokuseres på krigens omkostninger. De to billeder peger på forskellen i opinion mellem Danmark og Sverige, og i videre forstand på forskellen i politisk stillingtagen til krigen. Hvad Danmark angår, mindes man hvad den engelske journalist og forfatter John Pilger i et interview (med Nils Thorsen 12/4 03 [i Politiken]) sagde: "Krigen var aldrig blevet gennemført, hvis USA havde haft aktive og kritiske medier." Erstat USA med Danmark og der står: dansk krigsdeltagelse var aldrig blevet til noget hvis Danmark havde haft aktive og kritiske medier." (s. 244-45) Ikke for ingenting taler JBJ andetsteds (s. 264) om den hjemlige "mediale flokmentalitet".

Det er principløsheden der er omdrejningspunktet for accepten af militarismen. I sine analyser af Politikens kommentarer viser JBJ hvordan en netop principløs pragmatisk holdning breder sig i bladet. I de genkommende overvejelser om krigen i Irak nu også var berettiget, får tvivlen lov til at komme til orde, men underordnes til sidst en pragmatisk kalkule: Hvis vi vinder, er krigen legitim. Og derfor skal krigen i Afghanistan vindes – nu hvor det ikke går så godt i Irak. Holdningsskredet kommer yderligere til udtryk i argumentationer hvor det i stigende grad bliver hensynet til NATO selv der begrundes nødvendigheden af "succes". Således hedder det i en leder i Politiken (1/8 06): "Missionen i Afghanistan er en stor og vigtig prøve, som hele verden holder øje med, og derfor er succes i Afghanistan vigtigt for alliancens muligheder for at få og løse andre opgaver." Læs i øvrigt lige den sætning igen. JBJ kommenterer: "Rørende er betragtningen at 'succes' i Afghanistan er vigtig for at få andre opgaver. Af hvem!" (s. 142).

Principløsheden har sin pris. Den indebærer en "erosion af de fundamentale rets- og moralprinsipper i international politik" (s. 58). For folkeretten findes der ikke retfærdige krige, højst legale (s. 276), men det ser man stort på. Abu Ghraib og Guantanamo – "lovløsheden i yderste potens" (s.216) – beklages, men tåles. For det er os der har retfærdigheden på vores side. Og i forlængelse heraf kan man konstatere en de facto accept af at lovløshed breder sig i retssamfundet, altså også indadtil. Det der med et FN-mandat er godt nok principielt vigtigt, men man kan jo også se bort fra det, hvis det er det mest belejlige. JBJ citerer fra en ordførertale af Jeppe Kofod (6/6 04): "En anden mulighed [for legitim magtanvendelse] er, at man kan være fuldstændig enige NATO-landene imellem, som vi var, da man satte ind over for Milosevic i 1999. En operation, der – i modsætning til Irak – næsten havde fuld opbakning i FN's Sikkerhedsråd." Og kommenterer efterfølgende: "Dette 'næsten' der kan slå en mand af hesten og denne fuldstændige enighed NATO-landene imellem siger ikke bare noget om den retspolitiske tænkning i det kriseramte arbejderparti.

Det siger noget om hvad man i bred dansk almindelighed skal tænke om forholdet mellem ret og magt, nemlig ikke skænke det en tanke." (s. 266).

I Danmark kan vi ikke forstå massiviteten i denne politiske og moralske deroute uafhængigt af det der efter valget i 2001 har befæstet sig som den dominerende politiske konstellation. Det er en konstellation der har sit omdrejningspunkt i det som JBJ kalder *den ekstreme midte*. Afsættet er en kommentar af Seidenfaden (7/9 03) der mener at situationen i dag er kendetegnet ved at venstrefløjen har accepteret markedsøkonomien og højrefløjen velfærdsstaten. Derfor skal den politiske kamp – en værdi- og kulturkamp – føres på det han kalder "yderlinjen". Hovedmodstanderen bliver så Dansk Folkeparti (til højre), men (selvfølgelig) også venstrefløjen. Og Seidenfaden er jo også kendt som en ivrig modstander af DF, Pia Kjærsgård og først og fremmest *præsterne*. Men det er et synspunkt der ser bort fra det der er kernen i den aktuelle politiske konstellation. Seidenfaden ser ikke, skriver JBJ, "at Dansk Folkeparti med dets fremmedhad, dets kultur- og nationalkonservatisme og dets antielitisme danner *yderlinje* ikke bare til højre, især til partiet Venstre, men også til venstre mod Socialdemokraterne, sådan at det ikke er grebet ud af luften når Dansk Folkeparti kalder sig det nye midterparti. Placeringen på en yderlinje til højre og venstre danner den ny midterlinje, som man er fristet til at kalde *den ekstreme midte*." (s. 129)

Man kan føre denne tankegang videre: Den ekstreme midte er den æter hvor Foghs autoritære politik lever og ånder. Og som også oppositionen i vidt omfang har accepteret som den naturlige politiske atmosfære i dag. Lige som Seidenfadens hedonistiske nykonservatisme uden de store problemer kan finde sig til rette her. Det er i øvrigt en udbredt mystifikation (som Seidenfaden reproducerer i sin diagnose) at "markedsøkonomi og velfærdsstat" reelt skulle være forsonet i denne nye ekstreme midte. Fogh-regeringen fører på alle fronter en politik der langsomt, men ubønhørligt, underminerer *det offentlige* som ramme for en varetagelse af de væ-

sentlige samfundsmæssige anliggender. Alle samfundsmæssige forhold skal bringes på vareform – eller det der ligner. Samtidig med at staten skridt for skridt bevæges i retning af en overvågningsstat med totalitære tendenser. Man kan ikke (tro man kan) bekæmpe DF samtidig med at man principielt hylder Fogh som en stor statsmand. Med rette siger JBJ: "Hvis ikke en kritik af Dansk Folkeparti skal forfejle sit mål, må den præcisere sit sigte og ramme også dem til højre og venstre for partiet der lefler for dets indstillinger. Der må sigtes til den midte hvor støtten til krigspolitik og ublid asylpolitik går hånd i hånd i et formentligt forsvar for vores interesser og værdier." (s. 130-31) Siden dette blev skrevet for et års tid siden er tiltrækningskraften fra den ekstreme midte, næsten som fra "et sort hul", blot blevet stærkere. En kritik af den aktuelle danske politik der ser bort fra det, er pjat.

FORMLØSHED SOM AFPOLITISERING AF DEN POLITISKE KULTUR

JBJ sammenfatter med begrebet *formløshed* sine iagttagelser og analyser af den frembrydende militarisme i dansk politik til en karakteristik af den politiske offentligheds kvalitet. Det er en omfattende og også subtil diskussion JBJ fører, og jeg kan her kun give et par henvisninger. Jeg forsøger i de forskellige spots at vise hvordan JBJ i sine omhyggelige sproganalyser der hvor formen begynder at bryde sammen, kommer på sporet af tilslørede og uerkendte modsigelser og sammenbrud i fornuften. Der går en linje herfra til de store spørgsmål om rettens betydning. For militarismen er retten blot en – formssag. Det vil sige et forhold hvor man ikke tildele det formelle som er det nødvendige medium for retslige aftaler og procedurer, nogen afgørende betydning. Hvor tit har vi ikke hørt Fogh afvise kritik ved at nedgøre den som et spørgsmål om formaliteter: Herregud.

Demokrati er ikke kun et spørgsmål om diskussionsformer og formelle procedurer. Men det er det også! Det kan der ikke gives køb på. Heroverfor står militarismen: "Terrorismen i stor og lille skala og mod-

forholdsreglerne mødes i formløsheden, i bruddet på formerne for civil og civiliseret optræden." Det ser vi herhjemme i terrorlovgivningen, i de antiislamistiske kampanjer. Hæmningsløsheden herhjemme i dag i tilsidesættelsen af det formelle når det passer én, modsvarer meget godt den "alliance af skødesløshed og brutalitet" (s. 182) som præger de nykonservative ideologer i Bush-regeringens omkreds. Nogle af disse ideologer er omvendte venstrerevolutionære (trotskister bl.a.). Med sig har de taget en vis idealisme, forestillinger om at lave verden om, som de kombinerer med en grænseløs kynisme. Måske har de også bragt en vis skødesløshed, i hvert fald en mangel på formalitet, med sig fra "68". Men de repræsenterer i dag negationen af det som 68 stod for. Oprøret var ved gud modsigelsesfuldt (kunne man forestille sig andet?), men det fulgte grundlæggende devisen: "at det ene diktatur (kapitalens) ikke kan erstattes af det andet. *Måden* vi arbejder på er afgørende, måden vi forbruger på, det vi kalder vores forbrugsvaner, er afgørende. Måden at tænke på, måden at leve på m.a.o." (s. 182). Mål og midler hænger sammen. Det er en lære som venstrefløjten har lært selv om – eller netop fordi – en pragmatisk tilgang til de nødvendige midler for en del var en fristelse. Det opgør er taget for længst. Militarismen er den absolutte modsætning til det. På dette punkt findes der ingen kompromiser.

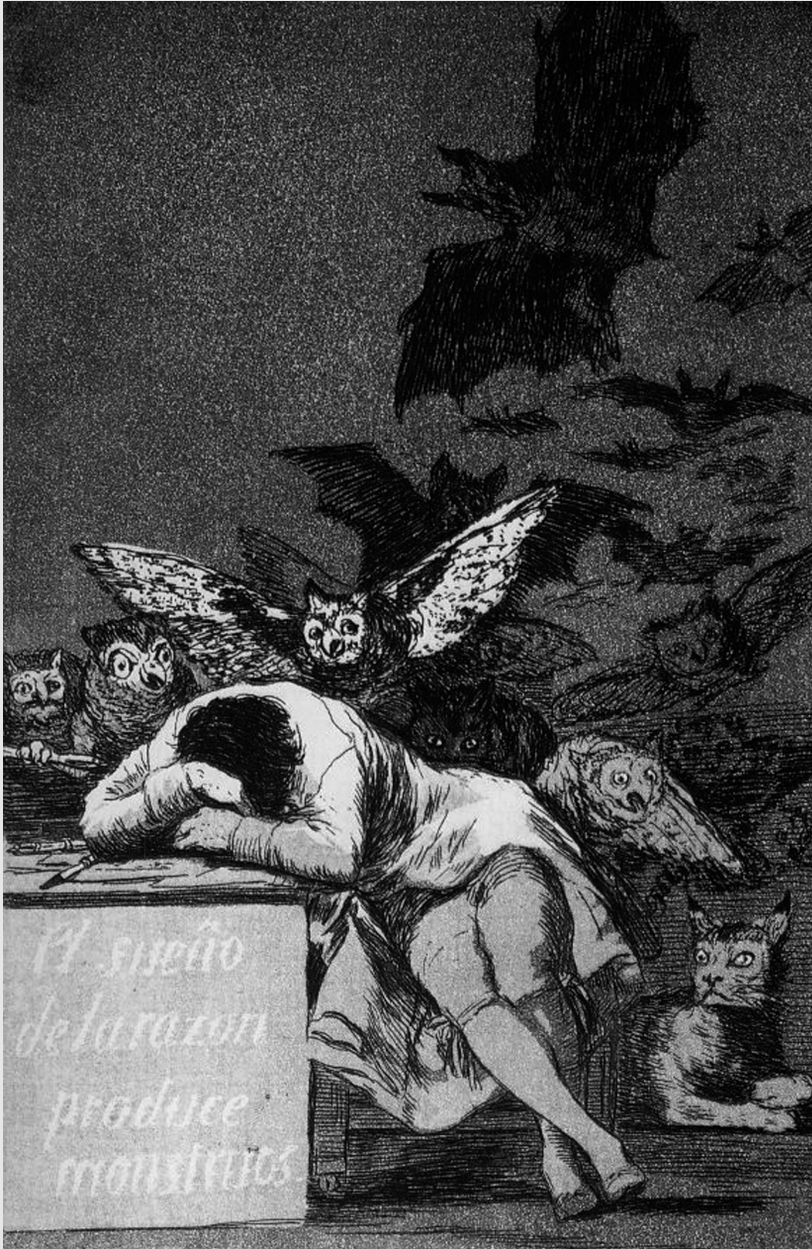
Formløshedens dominans i den politiske offentlighed betyder en afpolitisering af politikken der i stedet æstetiseres – f.eks. hvor tekst og billede identificerer sig med hinanden og falder i ét, jf. spottet *We got him!* Formløshedens definition er ifølge Kierkegaard ophævelsen af "disjunktionen mellem form og indhold" (s. 195). Det kan man måske forklare sådan: Enhver *begrielse* forudsætter et spændingsforhold mellem form og indhold, mellem begrebet og det det henviser til og betegner, mellem ide og virkelighed (eller virkeliggørelse). I dette *mellemrum* har refleksionen, den demokratiske diskussion sit sted, principielt uafsluttelig, åben. Det er en betingelse for frihed. Det er det der kortsluttes når krigsførelsen bliver sin egen begrundelse –

“VIL I DA HAVE SADDAM HUSSEIN TILBAGE?”

Det er Fogh Rasmussens ultimative modspørgsmål. Når han bliver foreholdt Irak-krigens illegalitet (besluttet og iværksat imod FN, brud på folkeretten), dens uhyre (økonomiske) og uhyrlige (menneskelige og kulturelle) omkostninger, den daglige vold der aldrig synes at ville stoppe, dens bidrag til at øge truslen om terror også herhjemme, så lyder hans modargument: Vil I da have Saddam igen?

Det er et spørgsmål hvor svaret er givet: Nej, det vil vi jo ikke. For I er vel ikke i virkeligheden tilhænger af denne diktator? Nej, det er vi jo ikke. Nå, men så er dét på plads. – Men er der overhovedet tale om et argument? Det er vanskeligt at se. Det vi har for os her, er snarere den *magtgestus* som er Foghs grundlæggende offentlige kommunikationsform, og som har fundet sit paradigmatisk udtryk i formlen: “Der er ikke noget at komme efter”. At der er tale om en magtgestus, kan vi se af journalisternes reaktioner på den. De aflæser seismografisk magtens gestik, jeg mindes ikke en så underdanig holdning i – stort set hele – pressekorpsset. Men også kritikerne af Irak-krigen lader sig (nemt) intimidere. For magtsproget er ikke blot et sprog der lukker eller suspenderer diskussionen, ikke tillader modsigelse – og modsigelser. Som gestus møder det overhovedet kritik med en trussel. Så lad os være eksplicitte, selv om det ikke anses for passende at sige den slags: Udstråler Foghs sprogbehandling og kropsholdning ikke en (latent) brutalitet, en vilje til at slå til? (Som Roald Als’ hulemandskarikaturer i Politiken så direkte viser – men nok også samtidig uskyldiggør.) Og intimideringen: hvis man i al hemmelighed, i virkeligheden, helst ville have Saddam tilbage, (for hvorfor skulle man ellers blive ved med at kritisere krigen, ja hæfte sig ved *formaliteter* som dens manglende retsgrundlag og FN-opbakning), så er man jo nok selv en potentiel terrorist, (og ser gerne at danske soldater bliver dræbt), i hvert fald hører man ikke til på demokratiets side for demokrater kan man i dag kende på deres engagement i *krigen mod terror*. Os eller dem. Og vi kender jo godt den skæbne der bliver – skal blive – terrorister til del. Det så vi med Saddam. Her fraveg selv principielle modstandere af dødsstraf – som Tøger Seidenfaden – deres principper. De ville jo ikke have Saddam tilbage. Og han havde jo for så vidt fortjent det. Så hvis der skulle være en situation hvor man kunne gå ind for dødsstraf, hvad man jo ikke gør, så ville det være denne. Dét er virkeligt skræmmende fordi det mimer og dermed bekræfter den grundholdning som Bush-regeringen åbenlyst mener at krigen mod terror ikke blot legitimerer, men nødvendiggør, og som Fogh-regeringen har taget til sig, nemlig accepten af – som det hedder hos JBJ – en “retstilstand hvor uretten kan begås i demokratiets navn når bare du husker at indrømme den på et tidspunkt”. Det er en “implicit bekendelse til uretten som et nødvendigt onde i demokratiet” (s. 81). Det er den truende atmosfære diskussionen af Irak-krigen er hyllet i. En atmosfære er noget udtalt, uhåndgribeligt. Og benævner man den på *denne* måde, er man så ikke lidt småparanoid? Herhjemme kan vi jo sige alt; vi står vagt om ytringsfriheden, det er en dansk værdi. Men der er os og dem, og hvis man ikke bekender sig som en af os, så... Jo, der er anledning nok til at lade sig intimidere. Det er svært at stå imod og næsten umuligt at ændre diskussionens præmisser, ja at bryde den monologiske “debat”. Men det er netop derfor det er nødvendigt. JBJ om Foghs modspørgsmål: “Vil I da have Saddam Hussein igen! Svarer man nej, har man accepteret at spørgsmålet kan stilles. Det kan det jo ikke. Med det *in mente* er svaret: med den holdning til retsstatsprincipperne her og dér er det muligt at vi får ham igen!” (s.113) Foghs spørgsmål kan ikke stilles og kan – skal – derfor ikke besvares: Hvem har haft mod til at svare på den måde? Journalister, politikere? En lakmusprøve på journalistikkens og kritikkens (mangel på) konsekvens og alvor.

"Fornuftens søvn avler uhyrer". Radering af Goya.

SPROGKNUDER, ORDSKJULERE

"Fornuftens søvn avler uhyrer" – det er titlen på en berømt radering af Goya. Man kunne tilsvarende sige: Fornuftens søvn skaber et uhyrligt sprog. "Politiken og krigspolitikken" er fyldt med analyser af et sprog der momentvis bryder sammen som et tegn på fornuftens sammenbrud. Vi kan se det hos Anders Fogh Rasmussen, men altså også hos professionelle bladfolk, på Politiken (i denne sammenhæng) især Anders Jerichow og Tøger Seidenfaden hvor i hvert fald Seidenfaden jo ellers er kendt som en velskrivende journalist. "Ordskjulere" er betegnelse for det for så vidt trivielle fænomen at "krig" kaldes "mission", "krigslykke" eller "sejr" kaldes "succes" osv. Ordskjulerne skal få det hele til at glide lettere ned, gøre det harmløst, ja tilsløre det fundamentalistiske perspektiv i den militaristiske missionsvirksomhed (jf. f.eks. s. 142). "Sprogknuder" er udtryk for egentlige sammenbrud i teksten hvor den talende eller skrivende slår sig selv for munden fordi han har bevæget sig ud i noget uholdbart, irrationelt. Således Seidenfaden i en tekst hvor han på den ene side (med støtte i Herbert Pundiks nøgterne ["krig dehumaniserer begge parter", s. 165] og pessimistiske realisme) lægger afstand til Jerichows rabiate og ubegrundede positive vurdering af situationen i Irak mens han på den anden side for enhver pris søger at distancere sig fra den "anti-amerikanisme" som også Politiken, specielt

Jerichow, tilskriver kritikerne af Irak-krigen. Når Seidenfaden lægger "europæerne" og USA på vægtskålen, så vipper den – trods alt – til fordel for USA. Således, skriver han, er "europæernes glansnummer, kritikken af USA's unilateralisme og foragt for FN, markant illustreret med den folkeretsligt uautoriserede krig mod Irak" udtryk for en kritik der for så vidt er "god nok". Men generelt er USA den overlegne part, også moralsk (Darfur, Eks-Jugoslavien). EU savner simpelthen den "strategiske kultur" der gør USA til "den ansvarlige uundværlige supermagt i alle mulige sammenhænge". Seidenfaden medgiver at USA træffer forkerte valg, men føjer så til: "Men det er stadig kun USA, der for alvor påtager sig ansvaret for at påvirke hvor udviklingen bevæger sig hen". JBJ kommenterer: "Normalt skriver Tøger Seidenfaden et forståeligt dansk, her svigter det lidt. Af forståelige grunde. For det han vil sige, er at det kun er USA der påtager sig at påvirke udviklingen i den rigtige retning. Det kan han bare ikke rigtig sige fordi det ville udstille ham selv og bladet som lovlig hengivne over for supermagten. Så han påtager sig – som erklæret antitotalitær! – at forme en sætning, der gør USA til redskab for udviklingen, i bestemt form: 'at påvirke hvor udviklingen bevæger sig hen.' Sætningsemnet vander sig. Men udstiller Tøger Seidenfadens dilemma som intellektuel og chefredaktør. Her er det den historiefilosofiske højremand der kæmper med hensynet til de mere venstreorienterede læsere og frembringer sprogkuden." (s. 151-52).

mest ekstremt i form af den forebyggende angrebskrig, åbenhedens absolutte modsætning.

Over alt i samfundet breder uformelle beslutninger sig. Det er ligefrem kernen i de fremherskende *governance-teorier*. Med demokrati har det ikke noget at gøre. Tilsvarende trives formløsheden i alle mulige gevanter i den offentlige diskussion der derfor mere og mere bliver en skindiskussion hvor det det kommer an på, er det indtryk man gør, overhovedet "at være på", "synlig". Det er en æstetisering af politikken. Over for det sætter JBJ ideen om at genpolitisere politikken. Det drejer sig ikke om at afvikle æstetiseringen, men om både i diskussioner og reportager at skabe det mellemrum der gør det muligt for os (som diskussionsdeltagere eller læsere, lyttere, seere) selv at bringe os *i forhold til* det der står på spil. JBJ's modeksempel er Lars von Triers manifest (fra 2002) for en reformering af dokumentargenren der stod i kras modsætning til f.eks. skjult kamera. Det der foresvævede Trier, var selvfølgelig ikke en neutral, ikke-æstetisk fremstillingsform som han straks fik skudt i skoene. Hans pointe, skriver JBJ, "var en anden, den var moralsk: ikke at æstetiseringen besmitter virkeligheden med fiktion, heller ikke at den forvrænger virkeligheden, men at den gir den en dårlig behandling, at den med andre ord gør det let for filmen at argumentere for sin opfattelse af virkeligheden." (s. 253)

JBJ har ikke gjort sig det let i sin bog, vel også derfor er den vokset i omfang. Men den giver os et eminent udgangspunkt for en diskussion af genskabelsen af en politisk offentlighed.

Jørgen Bonde Jensen, f. 1937 – tidligere lektor i dansk litteratur ved Københavns Universitet. Medredaktør af *Vindrosen* 1969-73. Grundlagde sammen med Karen Nicolajsen forlaget *Babette*. Har skrevet en lang række litteratur- og kulturkritiske essays og bøger, i de senere år bl.a. med analyser af H. C. Andersen og *Kirkegaard*. I 2006 udgav han *Billedstriden* her i 2006 – og andre stridigheder, også på *Babette*.